

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан філософського факультету
Карпенко І. В.
“16” червня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ другий (магістерський)
галузь знань _____ 03 гуманітарні науки
(шифр і назва)
спеціальність _____ 033 – філософія
(шифр і назва)
освітня програма _____ 033 – філософія
(шифр і назва)
спеціалізація _____ 033.01 – «Історія філософії»
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)
факультет _____ філософський

2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету (інституту, центру)

"16" червня 2023 року, протокол № 6

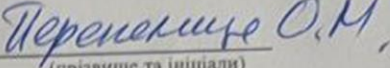
РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Азарова Юлія Олегівна
Кандидат філософських наук, доцент,
Доцент кафедри теоретичної і практичної філософії ім. проф. Й. Б. Шада

Програму схвалено на засіданні
кафедри теоретичної і практичної філософії ім. проф. Й. Б. Шада

Протокол від "01" червня 2023 року № 10

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії ім. проф. Й. Б. Шада

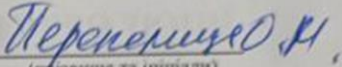

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником
проектної групи) _____
назва освітньої програми

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми
(керівник проектної групи) _____

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

_____
назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від "14" червня 2023 року № 10

Голова науково-методичної комісії _____

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Філософія мистецтва» складена відповідно до освітньо-наукової підготовки магістрів (другого рівня) вищої освіти за напрямом:

033 – філософія

для спеціальності:

033 – філософія

спеціалізація:

033.01 – історія філософії

Предметом вивчення навчальної дисципліни є філософія мистецтва.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

1. Філософія мистецтва XIX ст.
2. Філософія мистецтва XX ст.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальною дисципліни є ознайомлення студентів з основними теоріями та напрямками філософії мистецтва.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є: висвітлення змісту головних концепцій філософії мистецтва; опрацювання творів, програм та маніфестів дослідників.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми «Бакалавр» студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Студенти, які прослухали курс, повинні знати:

- специфіку філософії мистецтва як наукової дисципліни;
- тематику та проблематику філософії мистецтва;
- термінологію філософії мистецтва;
- методологію дослідження мистецтва;
- основні теорії та концепції філософії мистецтва XIX–XX ст.

Студенти, які прослухали курс, повинні вміти:

- аналізувати та коментувати тексти з філософії мистецтва;
- володіти категоріальним апаратом філософії мистецтва;
- ставити і вирішувати проблеми філософії мистецтва;
- оперувати методологією дослідження мистецтва;
- орієнтуватися в теоріях і концепціях філософії мистецтва;
- застосовувати одержані знання на практиці.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 1	Галузь знань: 03 – гуманітарні науки Напрямок підготовки: 033 – філософія	Нормативна	
Розділів – 2		<i>Рік підготовки:</i>	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: контрольна робота		2-й	й
Загальна кількість годин – 54		<i>Семестр</i>	
		1-й	
		<i>Лекції</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 32 самостійної роботи студента – 114	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	18 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		9	
		<i>Самостійна робота</i>	
		27 год.	.
		Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1:1

для заочної форми навчання –

3. Виклад змісту навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна складається з двох розділів, які містять 9 тем:

Розділ I. ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА ХІХ ст.

ТЕМА 1. ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА ХІХ–ХХ ст.: ІДЕЇ, ДОСВІД, СТРАТЕГІЇ

Формування нової (некласичної) картини світу. «Естетизм» як фундамент культури ХІХ–ХХ ст. Місце і роль мистецтва в сучасній культурі. Мистецтво як «форма буття ідеалу». Філософське осмислення мистецтва: традиція, досвід, перспектива.

Основні тенденції розвитку філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. Естетика Г. Гегеля та завершення європейської класичної художньої культури. Криза нормативної теорії прекрасного. Критика провіденціально-телеологічної концепції мистецтва. Зміна моноцентристської орієнтації історії мистецтва на поліцентризм.

Мета і завдання філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. Аналіз нової ситуації в мистецтві. Модернізація категоріальної та методологічної бази дослідження. Вирішення ключових питань мистецтва, естетики та художньої критики.

Головні проблеми філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. Проблема дефініції мистецтва. Проблема специфіки мистецтва. Проблема способу буття мистецтва. Проблема інтерпретації мистецтва. Проблема оцінки твору мистецтва. Проблема пізнання мистецтва. Проблема взаємодії мистецтва та суспільства. Проблема політичної ангажованості мистецтва. Проблема самовизначення митця.

Провідні напрямки філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. «Онтологія та феноменологія мистецтва». «Герменевтика мистецтва». «Гносеологія мистецтва». «Семіотика мистецтва». «Психологія мистецтва». «Аксіологія мистецтва». «Соціологія мистецтва».

Концептуальні новації філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. Система «поетичного світогляду» В. Дільтея. «Аполонізм та діонісизм» Ф. Ніцше. «Метапоетика» Г. Башляра. «Аура» В. Беньяміна. «Стильовий позитивізм» І. Тена. «Реальна естетика» Е. Суріо. Концепція «художньої волі» А. Ріглія. «Фігуративний образ» А. Банфі. «Іконологія» Е. Панофського.

Теоретичні програми філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. «Естетична онтологія» М. Гартмана. «Філософія символічних форм» Е. Кассіра. «Естетична феноменологія» М. Гайдеггера. «Естетична герменевтика» Г. Гадамера. «Пост-апріоризм» М. Дюфренна. «Дегуманізація мистецтва» Х. Ортегі-і-Гассета. «Мистецтво як метексіс» Т. Адорно. «Смерть Gesamtkunstwerk'a» Г. Зедльмайра.

ТЕМА 2. «ХУДОЖНІЙ ВОЛОНТАРИЗМ» Ф. НІЦШЕ

«Філософія життя» Фрідріха Ніцше (1844–1900) як фундамент нової культурної парадигми. Місце мистецтва в творчості Ф. Ніцше. Естетичний вимір філософських творів Ф. Ніцше. «Людське, надто людське» (1874–1878). «Ранкова зоря» (1881). «Весела наука» (1882). «Так казав Заратустра» (1883). «Зла мудрість. Афоризми» (1882–1885). «Воля до влади» (1888). Своєрідність ніцшеанського мислення. Стиль Ф. Ніцше як «філософська поезія».

Ф. Ніцше як дослідник античної культури. «Гомер та класична філологія» (1870). «Грецька музична драма» (1870). «Сократ і трагедія» (1871). «Жалоба Аріадни» (1871). «Про музику та слово» (1871). «Народження трагедії, або Еллінізм та песимізм» (1872). Новизна ніцшеанської інтерпретації античності. «Аполлонійське» та «діонісійське» начало в культурі. Аполлонійське начало як світ гармонії та краси. Аполлон і принцип «індивідуації». Діонісійське начало як світ хаосу та екстазу. Діоніс і принцип «колективізації». Світоглядна сутність аполлонійства та діонісійства. Аполлонізм як споглядання. Оптимістична природа аполлонійства. Знаки Аполлона (закон, розум, порядок). Діонісизм як дія. Трагічна природа діонісійства. Знаки Діонісу (стихія, інстинкт, гра). Художня сутність аполлонійства та діонісійства. Аполлонізм як «мистецтво

пластичного образу». Аполлонійські мистецтва (скульптура, живопис, епос). Діонісизм як «мистецтво афекту». Діонісійські мистецтва (музика, трагедія, лірика).

Філософія музики Ф. Ніцше. Музика як «джерело мистецтва». Музика і «квінтесенція буття». «Musica mundana». Музика як «образ світової волі». Музика як «посередник між мікрокосмом і макрокосмом». Ф. Ніцше як композитор. Особливості музичних творів Ф. Ніцше. «Героїчна жалоба» (1862). «Угорський марш» (1862). «Ерманаріх: симфонічна поема» (1862). «Відлуння новорічної ночі» (1871). «Манфред-мислитель» (1872). «Гімн дружбі» (1874). «Молитва до життя» (1882). Героїка та драматизм музики Ф. Ніцше. Ф. Ніцше та Р. Вагнер. Вплив Р. Вагнера на естетичну свідомість Ф. Ніцше. Поняття «Gesamtkunstwerk». Ф. Ніцше та Р. Вагнер про музику і театр. «Вагнер у Байреїті» (1876). Розрив з Р. Вагнером. «Ніцше проти Вагнера» (1889).

Теорія мистецтва Ф. Ніцше. Мистецтво як «Першоєдине» (Ur-Einen). Мистецтво та істина. П'ять положень про мистецтво. «Великий стиль». Твір мистецтва як «само суще» (Seiendste). Мистецтво як альтернатива нігілізму. Мистецтво та його місія. Три форми мистецтва. 1. «Найвище мистецтво, або розмова з богами». 2. «Суспільне мистецтво, або розмова з аристократією». 3. «Вульгарне мистецтво, або розмова з плебсом». Критика масової («філістерської») культури.

«Художнє» та «естетичне»: проблема розмежування. Поняття «художній суб'єкт». Митець як «künstlerisch Subjekt». Творчість (продукція) як спосіб дії митця. Поняття «естетичний суб'єкт». Реципієнт як «aesthetisch Subjekt». Інтерпретація (критика) як спосіб дії реципієнта. Теорія генія Ф. Ніцше. Особливі риси генія. Геній і талант: спільне та відмінне. Геній і його доба. Проблема визнання генія. Геній як фігура «по той бік добра і зла». Геній і «Зверх-людина». «Заратустра».

Ф. Ніцше як поет. Літературне кредо Ф. Ніцше. «Лекції про лірику» (1873). Образи ніцшеанської поезії. «Вільні пісні принца Фогельфрая» (1882). «Пісні Заратустри» (1883). «Дифірамби Діоніса» (1888). Романтизм в поезії Ф. Ніцше. Ф. Ніцше та гендер. «Чоловіча естетика» (die Mensch Aesthetik) і «жіноча естетика» (die Weib Aesthetik). Еротична природа мистецтва. Пристрасть, фантазія та емоція в мистецтві.

Вплив ідей Ф. Ніцше на художній модерн ХХ ст. (М. Ернст, Ф. Марк, Е. Мунк). Ф. Ніцше та музика (Г. Малер, П. Хіндеміт Р. Штраус). Ф. Ніцше та російська культура «Срібного віку» (А. Бєлий, А. Блок, В. Іванов, В. Соловйов). Ф. Ніцше та поетика українського авангарду.

Ф. Ніцше в оцінках дослідників. К. Гільдебрандт: «Ніцше і Вагнер» (1924). М. Гайдеггер: «Ніцше» (1961). І. Гот: «Ніцше і риторика» (1970). С. Кофман: «Ніцше і метафора» (1971). Ж. Дерріда: «Шпори: стилі Ніцше» (1978). П. де Ман: «Алегорії читання: фігуральна мова Руссо, Ніцше, Рільке і Пруста» (1979). А. Нехамас: «Ніцше: життя як література» (1985). Дж. Юнг: «Ніцшеанська філософія мистецтва» (1992).

ТЕМА 3. «ПОЕТИЧНИЙ СВІТОГЛЯД» В. ДІЛЬТЕЯ

Творчість Вільгельма Дільтея (1833–1911) як синтез натхнення та рефлексії. Філософія, естетика та поезія в дослідженнях В. Дільтея. «Поетичний і філософський рух Німеччини 1770–1880-х років» (1867). «Вступ до науки про дух» (1883). «Три доби сучасної естетики» (1892). «Уява поета» (1905). «Сила поетичної уяви» (1905). «Переживання та поезія» (1905). Специфіка поетичного світогляду В. Дільтея.

В. Дільтей як фундатор духовно-історичної школи. «Geistwissenschaft» та історичний вимір культури. «Критика абстрактного розуму». Erlebnis і «життєвий світ». Програма оновлення теоретичних конструкцій німецького ідеалізму. Людина і культура. Життя як головна цінність. Розмаїття людського досвіду. Інтелект, воля та почуття як складові «людської душі». Пізнання, етос і мистецтво. Творчість як «найвищий прояв життя» («Lebensaussetzungen»). Художня самореалізація людини.

Естетична концепція В. Дільтея. «Три доби сучасної естетики». Просвітництво, Ідеалізм і Романтизм та їх світоглядна місія. «Прекрасна душа» («die schone Seele») як етична та естетична категорія. Роль мистецтва в естетичному вихованні людини. Мистецтво та «ідеальний світ». Поняття «художній ідеал». Специфіка художнього ідеалу. Історичний характер ідеалу. Національний характер ідеалу. Конвенціональний характер ідеалу.

Поетика В. Дільтея. Теорія «поетичного світогляду». Поняття «інтроспекція». Проблема перевтілення особистого досвіду митця в «художній матеріал» твору. Поняття «авторська дистанція». Автор і персонаж. «Чи є персонаж проекцією автора?». Проблема інтерпретації літературного твору.

Принципи герменевтики В. Дільтея. Індивідуалізм художнього сприйняття та проблема його «концептуалізації». Труднощі аналізу. «Сцілла суб'єктивізму і Харібда об'єктивізму». «Текстуальна праця» як «позитивний компроміс».

В. Дільтей і естетична думка ХХ ст. (Т. Літт, Г. Ноль). Творчість В. Дільтея очима дослідників. С. Вісентіні: «Дослідження з філософії В. Дільтея» (1974). Г. Кассіаторе: «Наука та філософія у В. Дільтея» (1976).

ТЕМА 4. «ЕСТЕТИЧНА ОНТОЛОГІЯ» М. ГАРТМАНА

Філософська система Миколи Гартмана (1882–1950). «Естетика» (1950) М. Гартмана і німецька філософія мистецтва. Полеміка з Г. Лотце, К. Гроосом та Г. Коеном про основи естетики. «Аксіологічний естетизм» М. Гартмана.

Естетика як наука. Поняття «естетична точка зору». Естетична рефлексія як «органон філософії». Специфіка естетичного суд-ження. Естетичне поняття як desiderata. Естетична норма та естетична цінність. Філософське підґрунтя естетики М. Гартмана. «Нова онтологія» М. Гартмана. «Чотири рівні буття». Буття як «антропологічний феномен». Теорія буття та її «дисциплінарні екстраполяції» (етика, естетика, соціологія). Естетичний об'єкт: структура, сутність, онтологія. «Шари буття» (Seinsschichtung) естетичного об'єкта. «Предметні шари» та їх аналіз. Поняття «художня насолода» (Kunstgenuß). «Онтичні шари» та їх аналіз. Поняття «чуттєва насолода» (sensuelle Lust). Поняття «естетичне буття» («aesthetische Sein»). Твір мистецтва як форма «естетичного буття». Ідеальний та реальний аспект існування твору мистецтва. Твір мистецтва як предмет дослідження. Концептуальні проблеми естетики М. Гартмана. Проблема розуміння твору мистецтва. Діалог між художником і реципієнтом. Поняття «естетична установка» («aesthetische Einstellung»). «Співпереживання» (Mitterleben) як принцип комунікації.

Проблема оцінки твору мистецтва. Параметри оцінки (гармонія, експресія, інтенсивність та повнота враження, оригінальність задуму, професіоналізм виконання). Релевантність і нерелевантність естетичної оцінки. Теорія краси М. Гартмана. Краса як «світ чуттєвих вражень». Краса як «об'єктивна природа» речей. Краса як «внутрішній закон» речей. Краса як «смилова єдність» речей. Краса як «логічна сутність» речей. Теорія натхнення М. Гартмана. Типи і форми натхнення. Релігійне натхнення. Пророцьке натхнення. Художнє натхнення. Психофізична структура натхнення. Емоція та ентузіазм. Поняття «творчий підйом». Теорія фантазії М. Гартмана. Амбівалентна природа фантазії. Фантазія і процес творчості. Фантазія як «імагінативна здатність душі». Фантазія і результат творчості. Фантазія як «художня вигадка». Фантазія та уява: спільне й відмінне. Теорія образу М. Гартмана. Образ і дійсність. Поняття «образна репрезентація» («Bildvorstellungen»). «Модель образу». Афективний образ. Евристичний образ. Комунікативний образ. Креативний образ.

ТЕМА 5. «ФІЛОСОФІЯ СИМВОЛІЧНИХ ФОРМ»

Е. КАССІРЕРА

Ернст Кассіпер (1874–1945) – представник філософії неокантіанства. Наукова спадщина Е. Кассіпера. «Пізнання та дійсність» (1910). «Філософія символічних форм» (в 3 т., 1923–1929). «Мова та міф» (1925). «Досвід про людину» (1944). Синтез філософської, антропологічної, культурологічної, мовної та естетичної проблематики в творчості Е. Кассіпера.

«Філософія символічних форм» Е. Кассіпера як фундамент сучасної науки про культуру. Місце та роль «Філософії символічних форм» у гуманітарному просторі ХХ ст. «Філософія символічних форм» як «морфологія людського духу».

Інтелектуальні джерела теорії Е. Кассіра: Дж. Віко (концепція мови та міфу), І. В. Гете (мистецтво та література), І. Кант (гносеологія та методологія). Г. Коген (поняття «символічна функція»). «Критика чистого розуму» як «критика культури»: версія Е. Кассіра.

«Філософія символічних форм»: основна структура та ідея твору. «Культура як ціле». Розмаїття культурних форм та пошук їх формотворчого принципу. «Символ – основа розуміння природи людини». Поняття «символ» в концепції Е. Кассіра. Символ як джерело культурогенезу. Філософсько-естетичне осмислення символу. Поняття «символічна функція». Специфіка та характер «символічних функцій» (презентація, значення, вираз). Поняття «символічна форма» (symbolischen Form). «Символічна форма» як «матриця культури». Типологія «символічних форм» (історія, міф, релігія, наука, мова, мистецтво). «Символічні форми» як «засоби об'єктивації духу». Автономність та нередуктивність символічних форм.

Мистецтво як особлива символічна форма. Мета і призначення мистецтва. Мистецтво як засіб відкриття та інтерпретації реальності в чуттєвих формах. Твір мистецтва: «здійснений символ буття». Твір мистецтва як Ergon. Людина як творча істота. Гра, емоція та вибух як першоджерело творчості. Енергійна сутність художньої творчості. Творчість і символічна діяльність. Людина як «animal symbolicum».

«Філософія символічних форм» Е. Кассіра очима дослідників. К. Гамбург: «Символ і реальність. Дослідження філософії Е. Кассіра» (1956), «Символічні форми: Е. Кассіра і Дж. Сантаяна» (1963). Х. Петцольд: «Від теорії пізнання до філософії культури: дослідження філософії символічних форм Е. Кассіра» (1994). Вплив Е. Кассіра на філософію мистецтва ХХ ст. (С. Лангер, В. Ван Роо).

Розділ II. ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА ХХ ст.

ТЕМА 6. «ФЕНОМЕНОЛОГІЯ МИСТЕЦТВА»

М. ГАЙДЕГГЕРА

Мартін Гайдеггер (1889–1976) між «логосом» та «естезісом». Художній вимір гайдеггерівської думки. «Джерело художнього твору» (1936). «Гельдерлін і сутність поезії» (1937). «Про „Сикстинську мадонну“» (1955). «Слово» (1957). «Сутність мови» (1957). «Витоки мистецтва і призначення думки» (1967). «Дорогою до мови» (1959). «Мистецтво і простір» (1969).

Мистецтво і світ у філософії М. Гайдеггера. Особливості гайдеггерівської інтерпретації мистецтва. Феноменологія, онтологія та герменевтика як методологічна основа аналізу мистецтва. Пошук нової мови для розкриття сутності мистецтва. М. Гайдеггер про природу мистецтва. «Образний строй мистецтва» (Bildgestaltung). Істина та краса в мистецтві. Мистецтво як синтез об'єктивного та суб'єктивного. Мистецтво як топос буття. Мистецтво як «безкінечність цілого» (Unendlichkeit des undheuern).

Твір мистецтва як «пра-феномен» (Ur-phänomen). Іманентна та трансцендентна структура твору. Предметне буття твору і його атрибути («присутність», «суттєвість», «речовість»). Ідеальне буття твору і його атрибути («інтенційність», «ноематичність»). Твір як подія. Художник і твір. Проблема «джерела» (Ursprung). «Буття-в-якості-митця» (Kunstlersein). Творча натура митця. Художник як джерело твору. «Буття-в-якості-твору» (Werksein). Конститутивна роль твору. Твір як джерело художника.

Людина та мова. Мова і свідомість. Мова як людський екзистенціал. Буття-в-світі (in der-Welt-Sein) як «спів-буття» (Mit-Sein). Мова і комунікація. Онтологізація мови. «Мова – дім буття». «Просвіт» (Lichtung). Мова і думка. Дві концепції мови. «Мова як прояв мислення» (Гегель). «Мислення як прояв мови» (Гайдеггер). Роль мови в формуванні нашого мислення. Теорія походження поняття (Епагогія). «Речення–думка» (Satzdenken).

Філософія та поезія. «Поетичне мислення». М. Гайдеггер як тлумач поетів (Ф. Гельдерлін, Г. Тракль, С. Горге, Е. Меріке). Поезія і пророцтво. Поет – «майбутній Бог» (der kommende Gott). Поезія та час. «Zeit–Wort». Вірш як «життєвий образ» (Lebensgestalt). Поезія як дар буття. «Дух і плоть поезії». П'ять чеснот «поетичного слова» (точність, ясність, лаконічність, краса, досконалість). Смысл і образ у поезії. «Поетична фігура».

Філософія мистецтва М. Гайдеггера в оцінках дослідників. Дж. Ватімо: «Буття, історія та мова у творчості М. Гайдеггера» (1963), «Поезія та мова» (1967). Г. Гадамер: «Вступ до „Джерела художнього твору” М. Гайдеггера» (1967). Е. Штайгер: «Час як сила уяви поета» (1967), «Мистецтво та інтерпретація» (1967). Ф. В. фон Херманн: «Філософія мистецтва М. Гайдеггера» (1980). Р. Бернасконі: «Питання про мову в гайдеггерівській історії буття» (1985). Ж. Тамініо: «„Джерело художнього твору” М. Гайдеггера» (1993). Дж. Юнг: «Філософія мистецтва М. Гайдеггера» (2001).

ТЕМА 7. «ГЕРМЕНЕВТИКА МИСТЕЦТВА» **Г. Г. ГАДАМЕРА**

Творча спадщина Ганса Георга Гадамера (1900–2002). Естетична проблематика філософії Г. Гадамера. Основний зміст його робіт. «Гете і філософія» (1947). «Гельдерлін і античність» (1947). «Істина та метод» (1960). «Поняттєвий живопис» (1960). «Естетика та герменевтика» (1964). «Лірика як парадигма сучасності» (1966). «Вступ до „Джерела художнього твору” М. Гайдеггера» (1967). «Актуальність прекрасного» (1975). «Риторика та герменевтика» (1976). «Мистецтво та мімесис» (1979). «Філософія та поезія» (1977). «Філософія та література» (1988).

Формування естетичної концепції Г. Гадамера. Полеміка з І. Кантом про філософські засади естетичної теорії. Дискусія з Г. Гегелем про функцію естетичного суб'єкта. Ф. В. Шеллінг та Г. Гадамер про «естетичну телеологію». Критика традиційної системи «естетичного розуму» та розробка нового методу.

Герменевтика як «філософія розуміння». Розуміння як універсальний засіб освоєння людиною світу. Типи і форми людського освоєння світу. «Досвід життя». «Досвід історії». «Досвід розуму». «Досвід мистецтва». Людина та комунікація. Три моделі спілкування людини зі світом (історична, лінгвістична та естетична). Специфіка естетичної форми комунікації. Мова мистецтва.

Поняття «естетика» в гадамерівській інтерпретації. Місце естетики в системі філософського знання. Історія естетики як історія світоглядних проблем. Естетика та герменевтика. Основні проблеми герменевтичного аналізу художньої сфери. Проблема розуміння твору мистецтва. Зазор (історичний, культурний, мовний, екзистенціальний) між досвідом автора та інтерпретатора. «Перенос» повідомлення автора у ситуацію інтерпретатора. Реконструкція первинного задуму автора. Проблема «відкритості» твору мистецтва. Текст і контекст. Зміна парадигм і зміна питань, які дослідник адресує твору. Відкриття нових аспектів твору як результат нової постановки питання. Реактуалізація твору мистецтва в інших епохах.

Проблема «автентичності змісту» твору мистецтва. Автор і його функція. Творчість як «покладання» змісту в твір. Читач і його функція. Інтерпретація як «вилучення» змісту із твору. Майстерність інтерпретації. Читач як «розширений» автор. Проблема «об'єктивності критерію дослідження». Істина та (або) метод. Розмаїття методологічних підходів. «Конфлікт інтерпретацій». «Гадамерівський компроміс». Істинний зміст твору мистецтва як «сукупність усіх історичних змістів, яким він дає життя».

Концепція мистецтва Г. Гадамера. Єдність життя та мистецтва. Мистецтво як засіб «піднесення» буття. Мистецтво та ідеал. Художник – творець найвищих цінностей. Г. Гадамер про природу творчості. Мистецтво і творчість. «Образотворчість». «Словотворчість». «Формотворчість». Конструктивна сутність творчості. Творчість як «найвище щастя» (hochste Lust).

Герменевтика Г. Гадамера та сучасна філософія мистецтва. Г. Гадамер та рецептивна естетика (В. Ізер, Г. Р. Яусс, С. Фіш). Г. Гадамер та деконструктивістська естетика (Ж. Дерріда, П. де Ман, Д. Каллер). Г. Гадамер в оцінках дослідників. Г. Рипантли: «Гадамер» (1978). Дж. Ватімо: «Вступ до „Істини та методу” Г. Гадамера» (1983).

ТЕМА 8. «ПОСТ-АПРІОРИЗМ» М. ДЮФРЕННА

Теоретичний досвід Мікеля Дюфренна (1910–1995). Основна тематика і проблематика його творів. «Феноменологія естетичного досвіду» (1953). «Поетичне» (1963). «Мова і філософія»

(1963). «Криза мистецтва» (1967). «Від соціології до феноменології мистецтва» (1968). «Мистецтво і політика» (1972). «Мистецтво на Заході» (1973). «Інвентаризація *a priori*. Пошук першоджерела» (1981). «Естетика і філософія» (у 3 т.: 1967, 1976, 1981).

Філософія мистецтва М. Дюфренна. Мистецтво як «естетичний об'єкт». Сутність і ознаки естетичного об'єкта (гармонія, експресія, динаміка, оригінальність, драматизм). Типи та форми естетичних об'єктів (архітектура, скульптура, живопис, музика, поезія).

Концепція «естетичного досвіду» М. Дюфренна. Індивідуальна фактура естетичного досвіду. Досвід митця та досвід реципієнта: спільне і відмінне. Функції естетичного досвіду (пізнавальна, комунікативна, емоціональна, гедоністична). Досвід і критерій оцінки. Теорія «естетичного сприйняття» М. Дюфренна. Структура естетичного сприйняття. Три рівні естетичного сприйняття. 1. «Присутність» (відчуття наявності художнього об'єкта). 2. «Репрезентація» (репрезентація об'єкта в свідомості реципієнта). 3. «Рефлексія» (аналіз та інтерпретація значення об'єкта). Теорія уяви М. Дюфренна. Місце і роль уяви в художній творчості. І. Кант, Ж. П. Сартр та М. Дюфренн про природу уяви. Типологія уяви. «Емпірична» і «трансцендентальна» уява.

М. Дюфренн як дослідник сучасної культури. ХХ ст. як «культура смерті». Есхатологічні імплікації часу. «Кінець історії». «Смерть Бога». «Смерть суб'єкта». «Смерть автора». «Пост-історія» і «транс-естетика». «Анти-мистецтво». «Смерть мистецтва» та її фігуративний смисл. «Смерть у творі» (Образ смерті у живопису, кіно, літературі). «Смерть твору» (відмова від ідеалів краси та гармонії). «Смерть художніх інституцій» (делімітація меж музею, критики). «Демонізація смерті» та проблема її подолання.

Революція в мистецтві. «Переоцінка всіх цінностей». Критика «трьох стовпів» традиції (мімесис, катарсис, презентація). «Від твору до артефакту». Авангард і «політика новації». Альтернативні теми, сюжети, художні форми, засоби виразу.

Творчість М. Дюфренна в оцінках дослідників. Р. Джонс: «Нова французька естетика та філософія мистецтва» (1966). Л. Шевальє: «Феноменологічна естетика М. Дюфренна» (1990). Вплив М. Дюфренна на розвиток феноменологічної естетики.

ТЕМА 9. «МЕТАПОЕТИКА» Г. БАШЛЯРА

Інтелектуальна спадщина Гастона Башляра (1884–1962). Три напрямки його діяльності: епістемологія, поетика та психоаналіз. Основний зміст творів Г. Башляра. «Сюрраціоналізм» (1936). «Дух науки» (1938). «Мить поетична та мить метафізична» (1939). «Психоаналіз вогню» (1938). «Філософія заперечення» (1940). «Поетика простору» (1957). «Лотреамон» (1940). «Вода та мрії» (1942). «Мрії про повітря» (1943). «Земля та мрії про спокій» (1948). «Земля та мрії про волю» (1962). «Поетика мрій» (1960). «Архетипологія уяви» Г. Башляра як «синтез науки та мистецтва».

Методологічна основа філософії мистецтва Г. Башляра. «Інтелектуальна інтуїція» Г. Лейбніца. Психоаналіз та контрпсихоаналіз. (Полеміка з Фрейдом щодо характеру сублімації та «десексуалізації лібідо»). Конвенціоналізм А. Пуанкаре та П. Дюгема.

Теорія уяви Г. Башляра. «Людина дня» («людина розуму») і «людина ночі» («людина мрії»). Мрія як «онірична реальність». Підсвідома природа уяви. Психічні та інтелектуальні складові процесу уяви. Типи уяви. Уява в науці та мистецтві. Концепція творчості Г. Башляра. Творчість як «матеріалізація уяви». Архетипальна структура творчості. Індивідуальна і колективна складові творчості. «Я» та «Інший»: пошук оригінальності. Особистість і проблема визнання. Теорія образу Г. Башляра. Образ як продукт уяви. «Сильний» і «слабий» образ. Поняття «*retentissement*». Образ та його «відгук в душі». «Закон поетичної експресії». Образ як «неділимий атом мистецтва».

«Поетична онтологія» Г. Башляра. Поет і його стихія. «Закон чотирьох елементів». «Вогонь» і його естетичні експлікації (Фенікс, Прометей, Емпедокл). «Вода» та її експлікації (Офелія, Харон). «Повітря» та його експлікації (Гермес). «Земля» та її експлікації (Атлант). Натурфілософські міфологеми мистецтва.

Мистецтвознавчі студії Г. Башляра. Творчість В. Гюго, Ш. Бодлера, С. Малларме, А. Рембо, П. Елюара у розвідках Г. Башляра. «Сюрраціоналізм» Г. Башляра та сюрреалізм. Г. Башляр і А. Бретон про поетичне письмо.

Г. Башляр очима дослідників. Ж. Іпполіт: «Г. Башляр, або романтизм інтелекту» (1957). П. Квілле: «Гастон Башляр» (1964). І. Войнар: «Естетика Г. Башляра» (1966). М. Кавс: «Сюрреалізм і поетична уява: Бретон і Башляр» (1966). М. Пір: «Поетична уява в творах Г. Башляра» (1966). М. Мансю: «Г. Башляр та його елементи» (1967).

4. Структура навчальної дисципліни

4.1. (Денне відділення)

№	Тема	години			
		всього	лекції	семінари	сам.роб.
Розділ І.					
1	Філософія мистецтва XIX–XX ст.: ідеї, досвід, стратегії	6	2	1	3
2	«Художній волонтаризм» Ф. Ніцше	6	2	1	3
3	«Поетичний світогляд» В. Дільтея	6	2	1	3
4	«Естетична онтологія» М. Гартмана	6	2	1	3
5	«Філософія символічних форм» Е. Кассіра	6	2	1	3
Розділ ІІ.					
6	«Феноменологія мистецтва» М. Гайдеггера	6	2	1	3
7	«Герменевтика мистецтва» Г. Гадамера	6	2	1	3
8	«Пост-апріоризм» М. Дюфренна	6	2	1	3
9	«Метапоетика» Г. Башляра	6	2	1	3
<i>Всього за курс</i>		54	18	9	27

4.2. (Заочне відділення)

№	Тема	години			
		всього	лекції	семінари	сам.роб.
Розділ І.					
1	Філософія мистецтва XIX–XX ст.: ідеї, досвід, стратегії	6		2	4
2	«Художній волонтаризм» Ф. Ніцше	6	1	1	4
3	«Поетичний світогляд» В. Дільтея	6	1		5
4	«Естетична онтологія» М. Гартмана	6	1		5
5	«Філософія символічних форм» Е. Кассіра	6	1	1	4
Розділ ІІ.					
6	«Феноменологія мистецтва» М. Гайдеггера	6	1	1	4
7	«Герменевтика мистецтва» Г. Гадамера	6	1		5
8	«Пост-апріоризм» М. Дюфренна	6	1		5
9	«Метапоетика» Г. Башляра	6	1	1	4
<i>Всього за курс</i>		54	8	6	40

5. Теми семінарських занять

5.1. (денне відділення)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Філософія музики Ф. Ніцше	1

2	Твір мистецтва як Ergon в концепції Е. Кассіра	1
3	«Уява поета» В. Дільтея	1
4	Теорія «художньої насолоди» М. Гартмана	1
5	«Джерело художнього твору» М. Гайдеггера	1
6	«Актуальність прекрасного» Г. Гадамера	1
7	«Мистецтво і політика» М. Дюфренна	1
8	Теорія уяви Г. Башляра	1
9	Твір мистецтва як «науковий факт» в концепції Е. Суріо	1
	Разом	9

5. Теми семінарських занять 5.2. (заочне відділення)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Філософія мистецтва XIX–XX ст.: ідеї,	2
2	Філософія музики Ф. Ніцше	1
3	Твір мистецтва як Ergon в концепції Е. Кассіра	1
4	«Джерело художнього твору» М. Гайдеггера	1
5	Твір мистецтва як «науковий факт» в концепції Е. Суріо	1
	Разом	6

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми
1	«Естетизм» як фундамент культури XIX–XX ст.
2	Вплив ідей Ф. Ніцше на художній модерн XX ст.
3	«Переживання та поезія» В. Дільтея
4	Поняття «образна репрезентація» в концепції М. Гартмана
5	Мистецтво як засіб інтерпретації реальності в чуттєвих формах у теорії Е. Кассіра
6	«Гельдерлін і сутність поезії» М. Гайдеггера
7	«Філософія та поезія» Г. Гадамера
8	«Криза мистецтва» М. Дюфренна
9	«Архетипологія уяви» Г. Башляра
10	Поняття «instauration» в концепції Е. Суріо
	Разом

Самостійна робота є видом позааудиторної праці навчально-дослідницького характеру, яка виконується в процесі вивчення програми навчальної дисципліни.

Мета. Самостійне вивчення частини програмного матеріалу, його систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення. Самостійна робота передбачає написання реферату на задану тему.

Основні етапи підготовки наукової роботи

На **першому** етапі студент обирає тему, консультується з викладачем щодо змісту роботи, її оформлення, підбору літератури.

Другий етап полягає в самостійному вивченні літератури з обраної теми.

Третій етап: на основі вивчених джерел складається план тексту.

Четвертий етап – написання тексту і його оформлення.

Вимоги до самостійної роботи

1. *Належний теоретичний рівень.* Студент повинен розкрити тему роботи на сучасному рівні розвитку наукових знань, коректно використовуючи відповідні методи та підходи. Крім того студент повинен повно розкрити основні поняття й терміни, які стосуються обраної теми.

2. *Дослідницький характер.* Робота повинна містити такі елементи дослідження:

- вивчення достатньої кількості джерел вітчизняних і зарубіжних авторів
- аналіз, порівняння та систематизація різних думок і підходів
- формування власної точки зору щодо обраної проблематики
- підсумовування роботи комплексом висновків та рекомендацій.

3. *Грамотність викладення матеріалу та його оформлення.* Текст роботи має бути логічно побудований з чіткою вираженою структурою. Також необхідно дотримуватись правил цитування, оформлення посилань та списку літератури. Якісна робота не повинна містити бути граматичних і стилістичних помилок.

7. Методи навчання:

- лекції, семінарські заняття, самостійна робота
- відвідування музею, театру, художніх галерей, виставок мистецтва

8. Методи контролю:

тестування, самостійна робота, модульна робота, контрольна робота

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Приклад для заліку

Поточний контроль та самостійна робота											
Розділ 1					Розділ 2						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	разом	залік	сума
6	6	6	7	7	7	7	7	7	60	40	100

Приклад для дипломної роботи

зміст	ілюстрації	Захист або презентація	сума
80	10	10	100

Виконання дипломної роботи

Пояснювальна записка	Основна частина	Захист роботи	Сума
до 1.10	до 1.06	до 30.06	100

11. Шкала оцінювання

Сума балів за всі	Оцінка за національною шкалою
-------------------	-------------------------------

види навчальної діяльності протягом семестру	для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
80-89	добре	
70-79		
60-69	задовільно	
50-59		
1-49	незадовільно	не зараховано

11. Методичне забезпечення курсу

1. конспект лекцій
2. комплекс навчально-методичних матеріалів

12. Рекомендована література

Базова

1. Гайдеггер М. Гельдерлін та сутність поезії // Возняк Т. Тексти та переклади. – Х.: Фоліо, 1998. – С. 345–363.
2. Гайдеггер М. Дорогою до мови. – Львів: Літопис, 2007. – 232 с.
3. Ніцше Ф. Повне зібрання творів. – Том 1. Народження трагедії. Невчасні міркування. – Львів: Астролябія, 2004. – 769 с.
4. Ніцше Ф. Повне зібрання творів. – Том 4. Так мовив Заратустра. Львів: Астролябія, 2010. – 384 с.
5. Фрідріх Ніцше. Повне зібрання творів. – Том 6. Людське, надто людське: Книга для вільних умів. – Львів: Астролябія, 2012. – 408 с.

Додаткова

1. Мізіна Л. Методологічні межі епістемології мистецтва // Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності. – К.: Київ. держ. лінгв. ун-т, 2004. – Вип. 13. – С. 56–61.
2. Мізіна Л. Становлення ідеї самоцільності мистецтва в історії естетичної думки // Науковий вісник Волинськ. держ. ун-та ім. Лесі Українки. – Луцьк: Волинськ. держ. ун-т, 2004. – Вип. 2. – С. 141–145.
3. Форстер Е. Мистецтво заради мистецтва // Всесвіт. –1994. – № 11/12. – С. 161–163.

Література іноземною мовою (англійська)

1. Rand A. The Romantic Manifesto: A Philosophy of Literature. New York: New American Library, 1971.
2. Gracyk T. The Philosophy of Art: An Introduction. London: Polity Press, 2011.
3. Derek A. Art and the Human Adventure, Andre Malraux's Theory of Art. Rodopi, 2009
4. Derek A. Art and Time. Cambridge, MA: Cambridge Scholars, 2013.
5. Merleau-Ponty M. The Visible and the Invisible. Evanston, Illinois: Northwestern University Press, 1998.
6. Novitz D. The Boundaries of Art. London: Routledge, 1992.
7. Perniola M. The Art and Its Shadow. London & New York: Continuum, 2004.
8. Santayana G. The Sense of Beauty. Being the Outlines of Aesthetic Theory. New York: American Modern Library, 1955.
9. Hatcher E. (ed.), Art as Culture: An Introduction to the Anthropology of Art. London & New York: Continuum, 1999.

10. Scarry E. On Beauty and Being Just. Princeton: Princeton University Press, 2001.
11. Bender J. and Blocker G. Contemporary Philosophy of Art: Readings in Analytic Aesthetics London & New York: Continuum, 1993.

Література іноземною мовою (французька, італійська, німецька)

1. Bergeron R. L'Art et sa spiritualité. Québec, QC: Éditions du Pelican, 1961. (French).
2. Buci-Glucksmann Ch. Esthétique de l'éphémère, Galilée, 2003. (French).
3. Bothner R. Philosophie der Kunst. Mit Zeichnungen des Autors. Heidelberg: Publish & Parish, 2008. (German).
4. Liessmann K. P. Philosophie der modernen Kunst. Eine Einführung. Wien 1999. (German).
5. Costa M. L'estetica dei media. Avanguardia e tecnologia, Milan: Castelvechi, 1999. (Italian).
6. Lüdeking K.-H. Einführung in die analytische Kunstphilosophie. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1997. (German).
7. Paetzold H. Neomarxistische Ästhetik. T. 1: Bloch, Benjamin. T. 2: Adorno, Marcuse. Schwann. Düsseldorf, 1974. (German).

ТЕМА 1. ФІЛОСОФІЯ МИСТЕЦТВА ХІХ–ХХ ст.: ІДЕЇ, ДОСВІД, СТРАТЕГІЇ

Вступна лекція. Відеоконференція на платформі Zoom: 2 години.

Формування нової (некласичної) картини світу. «Естетизм» як фундамент культури ХІХ–ХХ ст. Місце і роль мистецтва в сучасній культурі. Мистецтво як «форма буття ідеалу». Філософське осмислення мистецтва: традиція, досвід, перспектива.

Основні тенденції розвитку філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. Естетика Г. Гегеля та завершення європейської класичної художньої культури. Криза нормативної теорії прекрасного. Критика провіденціально-телеологічної концепції мистецтва. Зміна моноцентристської орієнтації історії мистецтва на поліцентризм.

Мета і завдання філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. Аналіз нової ситуації в мистецтві. Модернізація категоріальної та методологічної бази дослідження. Вирішення ключових питань мистецтва, естетики та художньої критики.

Головні проблеми філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. Проблема дефініції мистецтва. Проблема специфіки мистецтва. Проблема способу буття мистецтва. Проблема інтерпретації мистецтва. Проблема оцінки твору мистецтва. Проблема пізнання мистецтва. Проблема взаємодії мистецтва та суспільства. Проблема політичної ангажованості мистецтва. Проблема самовизначення митця.

Провідні напрямки філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. «Онтологія та феноменологія мистецтва». «Герменевтика мистецтва». «Гносеологія мистецтва». «Семіотика мистецтва». «Психологія мистецтва». «Аксіологія мистецтва». «Соціологія мистецтва».

Концептуальні новації філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. Система «поетичного світогляду» В. Дільтея. «Аполонізм та діонізізм» Ф. Ніцше. «Метапоетика» Г. Башляра. «Аура» В. Беньяміна. «Стильовий позитивізм» І. Тена. «Реальна естетика» Е. Суріо. Концепція «художньої волі» А. Ріглі. «Фігуративний образ» А. Банфі. «Іконологія» Е. Панофського.

Теоретичні програми філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст. «Естетична онтологія» М. Гартмана. «Філософія символічних форм» Е. Кассіра. «Естетична феноменологія» М. Гайдеггера. «Естетична герменевтика» Г. Гадамера. «Пост-апріоризм» М. Дюфренна. «Дегуманізація мистецтва» Х. Ортегі-і-Гассета. «Мистецтво як метексіс» Т. Адорно. «Смерть Gesamtkunstwerk'a» Г. Зедльмайра.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть основні тенденції розвитку філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст.
2. Які головні проблеми філософії мистецтва ХІХ–ХХ ст.
3. Що вивчає «герменевтика мистецтва»?

Тема семінара

Філософія мистецтва як наукова дисципліна

ТЕМА 2. «ХУДОЖНІЙ ВОЛЮНТАРИЗМ» Ф. НІЦШЕ

Оглядова лекція. Відеоконференція на платформі Zoom: 2 години.

«Філософія життя» Фрідріха Ніцше (1844–1900) як фундамент нової культурної парадигми. Місце мистецтва в творчості Ф. Ніцше. Естетичний вимір філософських творів Ф. Ніцше. «Людське, надто людське» (1874–1878). «Ранкова зоря» (1881). «Весела наука» (1882). «Так казав Заратустра» (1883). «Зла мудрість. Афоризми» (1882–1885). «Воля до влади» (1888). Своєрідність ніцшеанського мислення. Стиль Ф. Ніцше як «філософська поезія».

Ф. Ніцше як дослідник античної культури. «Гомер та класична філологія» (1870). «Грецька музична драма» (1870). «Сократ і трагедія» (1871). «Жалоба Аріадни» (1871). «Про музику та

слово» (1871). «Народження трагедії, або Еллінство та песимізм» (1872). Новизна ніцшеанської інтерпретації античності. «Аполлонійське» та «діонісійське» начало в культурі. Аполлонійське начало як світ гармонії та краси. Аполлон і принцип «індивідуації». Діонісійське начало як світ хаосу та екстазу. Діоніс і принцип «колективізації». Світоглядна сутність аполлонійства та діонісійства. Аполлонізм як споглядання. Оптимістична природа аполлонійства. Знаки Аполлона (закон, розум, порядок). Діонісизм як дія. Трагічна природа діонісійства. Знаки Діонісу (стихія, інстинкт, гра). Художня сутність аполлонійства та діонісійства. Аполлонізм як «мистецтво пластичного образу». Аполлонійські мистецтва (скульптура, живопис, епос). Діонісизм як «мистецтво афекту». Діонісійські мистецтва (музика, трагедія, лірика).

Філософія музики Ф. Ніцше. Музика як «джерело мистецтва». Музика і «квінтесенція буття». «Musica mundana». Музика як «образ світової волі». Музика як «посередник між мікрокосмом і макрокосмом». Ф. Ніцше як композитор. Особливості музичних творів Ф. Ніцше. «Героїчна жалоба» (1862). «Угорський марш» (1862). «Ерманаріх: симфонічна поема» (1862). «Відлуння новорічної ночі» (1871). «Манфред-мислитель» (1872). «Гімн дружбі» (1874). «Молитва до життя» (1882). Героїка та драматизм музики Ф. Ніцше. Ф. Ніцше та Р. Вагнер. Вплив Р. Вагнера на естетичну свідомість Ф. Ніцше. Поняття «Gesamtkunstwerk». Ф. Ніцше та Р. Вагнер про музику і театр. «Вагнер у Байреїті» (1876). Розрив з Р. Вагнером. «Ніцше проти Вагнера» (1889).

Теорія мистецтва Ф. Ніцше. Мистецтво як «Першоєдине» (Ur-Einen). Мистецтво та істина. П'ять положень про мистецтво. «Великий стиль». Твір мистецтва як «само суще» (Seiendste). Мистецтво як альтернатива нігілізму. Мистецтво та його місія. Три форми мистецтва. 1. «Найвище мистецтво, або розмова з богами». 2. «Суспільне мистецтво, або розмова з аристократією». 3. «Вульгарне мистецтво, або розмова з плебсом». Критика масової («філістерської») культури.

«Художнє» та «естетичне»: проблема розмежування. Поняття «художній суб'єкт». Митець як «künstlerlich Subjekt». Творчість (продукція) як спосіб дії митця. Поняття «естетичний суб'єкт». Реципієнт як «aesthetisch Subjekt». Інтерпретація (критика) як спосіб дії реципієнта. Теорія генія Ф. Ніцше. Особливі риси генія. Геній і талант: спільне та відмінне. Геній і його доба. Проблема визнання генія. Геній як фігура «по той бік добра і зла». Геній і «Зверх-людина». «Заратустра».

Ф. Ніцше як поет. Літературне кредо Ф. Ніцше. «Лекції про лірику» (1873). Образи ніцшеанської поезії. «Вільні пісні принца Фогельфрая» (1882). «Пісні Заратустри» (1883). «Дифірамби Діоніса» (1888). Романтизм в поезії Ф. Ніцше. Ф. Ніцше та гендер. «Чоловіча естетика» (die Mensch Aesthetik) і «жіноча естетика» (die Weib Aesthetik). Еротична природа мистецтва. Пристрасть, фантазія та емоція в мистецтві.

Вплив ідей Ф. Ніцше на художній модерн ХХ ст. (М. Ернст, Ф. Марк, Е. Мунк). Ф. Ніцше та музика (Г. Малер, П. Хіндеміт Р. Штраус). Ф. Ніцше та російська культура «Срібного віку» (А. Бєлий, А. Блок, В. Іванов, В. Соловйов). Ф. Ніцше та поетика українського авангарду.

Ф. Ніцше в оцінках дослідників. К. Гільдебрандт: «Ніцше і Вагнер» (1924). М. Гайдеггер: «Ніцше» (1961). І. Гот: «Ніцше і риторика» (1970). С. Кофман: «Ніцше і метафора» (1971). Ж. Дерріда: «Шпори: стилі Ніцше» (1978). П. де Ман: «Алегорії читання: фігуральна мова Руссо, Ніцше, Рільке і Пруста» (1979). А. Нехамас: «Ніцше: життя як література» (1985). Дж. Юнг: «Ніцшеанська філософія мистецтва» (1992).

Питання для самоперевірки

1. В чому полягають «аполлонійське» та «діонісійське» начало в культурі (за Ф. Ніцше)?
2. Стиль Ф. Ніцше як «філософська поезія».
3. Яким чином Ніцше розмежовує поняття «художній суб'єкт» «естетичний суб'єкт»?

Тема семінара

Філософія музики Ф. Ніцше

ТЕМА 3. «ПОЕТИЧНИЙ СВІТОГЛЯД» В. ДІЛЬТЕЯ

Інформаційна лекція. Відеоконференція на платформі Zoom: 2 години.

Творчість Вільгельма Дільтея (1833–1911) як синтез натхнення та рефлексії. Філософія, естетика та поезія в дослідженнях В. Дільтея. «Поетичний і філософський рух Німеччини 1770–1880-х років» (1867). «Вступ до науки про дух» (1883). «Три доби сучасної естетики» (1892). «Уява поета» (1905). «Сила поетичної уяви» (1905). «Переживання та поезія» (1905). Специфіка поетичного світогляду В. Дільтея.

В. Дільтей як фундатор духовно-історичної школи. «Geistwissenschaft» та історичний вимір культури. «Критика абстрактного розуму». Erlebnis і «життєвий світ». Програма оновлення теоретичних конструкцій німецького ідеалізму. Людина і культура. Життя як головна цінність. Розмаїття людського досвіду. Інтелект, воля та почуття як складові «людської душі». Пізнання, етос і мистецтво. Творчість як «найвищий прояв життя» («Lebensaussetzungen»). Художня самореалізація людини.

Естетична концепція В. Дільтея. «Три доби сучасної естетики». Просвітництво, Ідеалізм і Романтизм та їх світоглядна місія. «Прекрасна душа» («die schone Seele») як етична та естетична категорія. Роль мистецтва в естетичному вихованні людини. Мистецтво та «ідеальний світ». Поняття «художній ідеал». Специфіка художнього ідеалу. Історичний характер ідеалу. Національний характер ідеалу. Конвенціональний характер ідеалу.

Поетика В. Дільтея. Теорія «поетичного світогляду». Поняття «інтроспекція». Проблема перевтілення особистого досвіду митця в «художній матеріал» твору. Поняття «авторська дистанція». Автор і персонаж. «Чи є персонаж проекцією автора?». Проблема інтерпретації літературного твору.

Принципи герменевтики В. Дільтея. Індивідуалізм художнього сприйняття та проблема його «концептуалізації». Труднощі аналізу. «Сцілла суб'єктивізму і Харібда об'єктивізму». «Текстуальна праця» як «позитивний компроміс».

В. Дільтей і естетична думка ХХ ст. (Т. Літт, Г. Ноль). Творчість В. Дільтея очима дослідників. С. Вісентіні: «Дослідження з філософії В. Дільтея» (1974). Г. Кассіаторе: «Наука та філософія у В. Дільтея» (1976).

Питання для самоперевірки

1. В чому полягає теорія «поетичного світогляду»?
2. «Чи є персонаж проекцією автора?» (за В. Дільтеєм)
3. Який зміст Дільтей вкладає в поняття «Прекрасна душа» («die schone Seele»)?

ТЕМА 4. «ЕСТЕТИЧНА ОНТОЛОГІЯ» М. ГАРТМАНА

Інформаційна лекція. Відеоконференція на платформі Zoom: 2 години.

Філософська система Миколи Гартмана (1882–1950). «Естетика» (1950) М. Гартмана і німецька філософія мистецтва. Полеміка з Г. Лотце, К. Гроосом та Г. Коеном про основи естетики. «Аксіологічний естетизм» М. Гартмана.

Естетика як наука. Поняття «естетична точка зору». Естетична рефлексія як «органон філософії». Специфіка естетичного судження. Естетичне поняття як desiderata. Естетична норма та естетична цінність. Філософське підґрунтя естетики М. Гартмана. «Нова онтологія» М. Гартмана. «Чотири рівні буття». Буття як «антропологічний феномен». Теорія буття та її «дисциплінарні екстраполяції» (етика, естетика, соціологія). Естетичний об'єкт: структура, сутність, онтологія. «Шари буття» (Seinsschichtung) естетичного об'єкта. «Предметні шари» та їх аналіз. Поняття «художня насолода» (Kunstgenuß). «Онтичні шари» та їх аналіз. Поняття «чуттєва насолода» (sensuelle Lust). Поняття «естетичне буття» («aesthetische Sein»). Твір мистецтва як форма «естетичного буття». Ідеальний та реальний аспект існування твору мистецтва. Твір мистецтва як предмет дослідження. Концептуальні проблеми естетики М. Гартмана. Проблема

розуміння твору мистецтва. Діалог між художником і реципієнтом. Поняття «естетична установка» («aesthetische Einstellung»). «Співпереживання» (Mitterleben) як принцип комунікації.

Проблема оцінки твору мистецтва. Параметри оцінки (гармонія, експресія, інтенсивність та повнота враження, оригінальність задуму, професіоналізм виконання). Релевантність і нерелевантність естетичної оцінки. Теорія краси М. Гартмана. Краса як «світ чуттєвих вражень». Краса як «об'єктивна природа» речей. Краса як «внутрішній закон» речей. Краса як «смилова єдність» речей. Краса як «логічна сутність» речей. Теорія натхнення М. Гартмана. Типи і форми натхнення. Релігійне натхнення. Пророцьке натхнення. Художнє натхнення. Психофізична структура натхнення. Емоція та ентузіазм. Поняття «творчий підйом». Теорія фантазії М. Гартмана. Амбівалентна природа фантазії. Фантазія і процес творчості. Фантазія як «імагінативна здатність душі». Фантазія і результат творчості. Фантазія як «художня вигадка». Фантазія та уява: спільне й відмінне. Теорія образу М. Гартмана. Образ і дійсність. Поняття «образна репрезентація» («Bildvorstellungen»). «Модель образу». Афективний образ. Евристичний образ. Комунікативний образ. Креативний образ.

Питання для самоперевірки

1. Який зміст М. Гартман вкладає в поняття «образна репрезентація» («Bildvorstellungen»).
2. Як М. Гартман розмежовує поняття «художня насолода» (Kunstgenuß) та «чуттєва насолода» (sensuelle Lust)?
3. Що таке «естетична установка» («aesthetische Einstellung») в онтології мистецтва?

ТЕМА 5. «ФІЛОСОФІЯ СИМВОЛІЧНИХ ФОРМ»

Е. КАССІРЕРА

Інформаційна лекція. Відеоконференція на платформі Zoom: 2 години.

Ернст Кассірер (1874–1945) – представник філософії неокантіанства. Наукова спадщина Е. Кассірера. «Пізнання та дійсність» (1910). «Філософія символічних форм» (в 3 т., 1923–1929). «Мова та міф» (1925). «Досвід про людину» (1944). Синтез філософської, антропологічної, культурологічної, мовної та естетичної проблематики в творчості Е. Кассірера.

«Філософія символічних форм» Е. Кассірера як фундамент сучасної науки про культуру. Місце та роль «Філософії символічних форм» у гуманітарному просторі ХХ ст. «Філософія символічних форм» як «морфологія людського духу».

Інтелектуальні джерела теорії Е. Кассірера: Дж. Віко (концепція мови та міфу), І. В. Гете (мистецтво та література), І. Кант (гносеологія та методологія). Г. Коген (поняття «символічна функція»). «Критика чистого розуму» як «критика культури»: версія Е. Кассірера.

«Філософія символічних форм»: основна структура та ідея твору. «Культура як ціле». Розмаїття культурних форм та пошук їх формотворчого принципу. «Символ – основа розуміння природи людини». Поняття «символ» в концепції Е. Кассірера. Символ як джерело культурогенезу. Філософсько-естетичне осмислення символу. Поняття «символічна функція». Специфіка та характер «символічних функцій» (презентація, значення, вираз). Поняття «символічна форма» (symbolischen Form). «Символічна форма» як «матриця культури». Типологія «символічних форм» (історія, міф, релігія, наука, мова, мистецтво). «Символічні форми» як «засоби об'єктивації духу». Автономність та нередуктивність символічних форм.

Мистецтво як особлива символічна форма. Мета і призначення мистецтва. Мистецтво як засіб відкриття та інтерпретації реальності в чуттєвих формах. Твір мистецтва: «здійснений символ буття». Твір мистецтва як Ergon. Людина як творча істота. Гра, емоція та вибух як першоджерело творчості. Енергійна сутність художньої творчості. Творчість і символічна діяльність. Людина як «animal symbolicum».

«Філософія символічних форм» Е. Кассірера очима дослідників. К. Гамбург: «Символ і реальність. Дослідження філософії Е. Кассірера» (1956), «Символічні форми: Е. Кассірер і Дж. Сантаяна» (1963). Х. Петцольд: «Від теорії пізнання до філософії культури: дослідження філософії

символічних форм Е. Кассіра» (1994). Вплив Е. Кассіра на філософію мистецтва ХХ ст. (С. Лангер, В. Ван Роо).

Питання для самоперевірки

1. Що таке «символічна форма» (symbolischen Form) за Е. Кассіром?
2. Чому символічні форми мають автономний та не редукований характер?
3. В чому полягає специфіка та характер «символічних функцій»?

ТЕМА 6. «ФЕНОМЕНОЛОГІЯ МИСТЕЦТВА» М. ГАЙДЕГГЕРА

Інформаційна лекція. Відеоконференція на платформі Zoom: 2 години.

Мартін Гайдеггер (1889–1976) між «логосом» та «естезісом». Художній вимір гайдеггерівської думки. «Джерело художнього твору» (1936). «Гельдерлін і сутність поезії» (1937). «Про „Сикстинську мадонну”» (1955). «Слово» (1957). «Сутність мови» (1957). «Витоки мистецтва і призначення думки» (1967). «Дорогою до мови» (1959). «Мистецтво і простір» (1969).

Мистецтво і світ у філософії М. Гайдеггера. Особливості гайдеггерівської інтерпретації мистецтва. Феноменологія, онтологія та герменевтика як методологічна основа аналізу мистецтва. Пошук нової мови для розкриття сутності мистецтва. М. Гайдеггер про природу мистецтва. «Образний строй мистецтва» (Bildgestaltung). Істина та краса в мистецтві. Мистецтво як синтез об'єктивного та суб'єктивного. Мистецтво як топос буття. Мистецтво як «безкінечність цілого» (Unendlichkeit des undheuern).

Твір мистецтва як «пра-феномен» (Ur-phänomen). Іманентна та трансцендентна структура твору. Предметне буття твору і його атрибути («присутність», «суттєвість», «речовість»). Ідеальне буття твору і його атрибути («інтенційність», «ноематичність»). Твір як подія. Художник і твір. Проблема «джерела» (Ursprung). «Буття-в-якості-митця» (Kunstlersein). Творча натура митця. Художник як джерело твору. «Буття-в-якості-твору» (Werksein). Конститутивна роль твору. Твір як джерело художника.

Людина та мова. Мова і свідомість. Мова як людський екзистенціал. Буття-в-світі (in der-Welt-Sein) як «спів-буття» (Mit-Sein). Мова і комунікація. Онтологізація мови. «Мова – дім буття». «Просвіт» (Lichtung). Мова і думка. Дві концепції мови. «Мова як прояв мислення» (Гегель). «Мислення як прояв мови» (Гайдеггер). Роль мови в формуванні нашого мислення. Теорія походження поняття (Епагогія). «Речення–думка» (Satzdenken).

Філософія та поезія. «Поетичне мислення». М. Гайдеггер як тлумач поетів (Ф. Гельдерлін, Г. Тракль, С. Горге, Е. Меріке). Поезія і пророцтво. Поет – «майбутній Бог» (der kommende Gott). Поезія та час. «Zeit–Wort». Вірш як «життєвий образ» (Lebensgestalt). Поезія як дар буття. «Дух і плоть поезії». П'ять чеснот «поетичного слова» (точність, ясність, лаконічність, краса, досконалість). Смісл і образ у поезії. «Поетична фігура».

Філософія мистецтва М. Гайдеггера в оцінках дослідників. Дж. Ватімо: «Буття, історія та мова у творчості М. Гайдеггера» (1963), «Поезія та мова» (1967). Г. Гадамер: «Вступ до „Джерела художнього твору” М. Гайдеггера» (1967). Е. Штайгер: «Час як сила уяви поета» (1967), «Мистецтво та інтерпретація» (1967). Ф. В. фон Херманн: «Філософія мистецтва М. Гайдеггера» (1980). Р. Бернасконі: «Питання про мову в гайдеггерівській історії буття» (1985). Ж. Тамініо: «„Джерело художнього твору” М. Гайдеггера» (1993). Дж. Юнг: «Філософія мистецтва М. Гайдеггера» (2001).

Питання для самоперевірки

1. Як М. Гайдеггер розмежує «Буття-в-якості-митця» (Kunstlersein) та «Буття-в-якості-твору» (Werksein)?
2. Чому на думку М. Гайдеггера поет – це «майбутній Бог» (der kommende Gott)?

3. Як співвідносяться дві концепції мови: «Мова як прояв мислення» (Гегель) та «Мислення як прояв мови» (Гайдеггер). Що є між ним спільним і відмінним?

Тема семінара

«Джерело художнього твору» М. Гайдеггера

ТЕМА 7. «ГЕРМЕНЕВТИКА МИСТЕЦТВА»

Г. Г. ГАДАМЕРА

Інформаційна лекція. Відеоконференція на платформі Zoom: 2 години.

Творча спадщина Ганса Георга Гадамера (1900–2002). Естетична проблематика філософії Г. Гадамера. Основний зміст його робіт. «Гете і філософія» (1947). «Гельдерлін і античність» (1947). «Істина та метод» (1960). «Поняттєвий живопис» (1960). «Естетика та герменевтика» (1964). «Лірика як парадигма сучасності» (1966). «Вступ до „Джерела художнього твору“ М. Гайдеггера» (1967). «Актуальність прекрасного» (1975). «Риторика та герменевтика» (1976). «Мистецтво та мімесіс» (1979). «Філософія та поезія» (1977). «Філософія та література» (1988).

Формування естетичної концепції Г. Гадамера. Полеміка з І. Кантом про філософські засади естетичної теорії. Дискусія з Г. Гегелем про функцію естетичного суб'єкта. Ф. В. Шеллінг та Г. Гадамер про «естетичну телеологію». Критика традиційної системи «естетичного розуму» та розробка нового методу.

Герменевтика як «філософія розуміння». Розуміння як універсальний засіб освоєння людиною світу. Типи і форми людського освоєння світу. «Досвід життя». «Досвід історії». «Досвід розуму». «Досвід мистецтва». Людина та комунікація. Три моделі спілкування людини зі світом (історична, лінгвістична та естетична). Специфіка естетичної форми комунікації. Мова мистецтва.

Поняття «естетика» в гадамерівській інтерпретації. Місце естетики в системі філософського знання. Історія естетики як історія світоглядних проблем. Естетика та герменевтика. Основні проблеми герменевтичного аналізу художньої сфери. Проблема розуміння твору мистецтва. Зазор (історичний, культурний, мовний, екзистенціальний) між досвідом автора та інтерпретатора. «Перенос» повідомлення автора у ситуацію інтерпретатора. Реконструкція первинного задуму автора. Проблема «відкритості» твору мистецтва. Текст і контекст. Зміна парадигм і зміна питань, які дослідник адресує твору. Відкриття нових аспектів твору як результат нової постановки питання. Реактуалізація твору мистецтва в інших епохах.

Проблема «автентичності змісту» твору мистецтва. Автор і його функція. Творчість як «покладання» змісту в твір. Читач і його функція. Інтерпретація як «вилучення» змісту із твору. Майстерність інтерпретації. Читач як «розширений» автор. Проблема «об'єктивності критерію дослідження». Істина та (або) метод. Розмаїття методологічних підходів. «Конфлікт інтерпретацій». «Гадамерівський компроміс». Істинний зміст твору мистецтва як «сукупність усіх історичних змістів, яким він дає життя».

Концепція мистецтва Г. Гадамера. Єдність життя та мистецтва. Мистецтво як засіб «піднесення» буття. Мистецтво та ідеал. Художник – творець найвищих цінностей. Г. Гадамер про природу творчості. Мистецтво і творчість. «Образотворчість». «Словотворчість». «Формотворчість». Конструктивна сутність творчості. Творчість як «найвище щастя» (hochste Lust).

Герменевтика Г. Гадамера та сучасна філософія мистецтва. Г. Гадамер та рецептивна естетика (В. Ізер, Г. Р. Яусс, С. Фіш). Г. Гадамер та деконструктивістська естетика (Ж. Дерріда, П. де Ман, Д. Каллер). Г. Гадамер в оцінках дослідників. Г. Рипантли: «Гадамер» (1978). Дж. Ваттімо: «Вступ до „Істини та методу“ Г. Гадамера» (1983).

Питання для самоперевірки

1. Що таке «поняттєвий живопис» (за Г. Гадамером)?

2. Як відбувається ре-актуалізація твору мистецтва в інших епохах? Чому митці доби Відродження звертаються до античних сюжетів? Чому митці доби Романтизму звертаються до середньовічних мотивів?
3. Як співвідносяться естетика та герменевтика?

Тема семінара

«Актуальність прекрасного» Г. Гадамера

ТЕМА 8. «ПОСТ-АПРІОРИЗМ» М. ДЮФРЕННА

Інформаційна лекція. Відеоконференція на платформі Zoom: 2 години.

Теоретичний досвід Мікеля Дюфренна (1910–1995). Основна тематика і проблематика його творів. «Феноменологія естетичного досвіду» (1953). «Поетичне» (1963). «Мова і філософія» (1963). «Криза мистецтва» (1967). «Від соціології до феноменології мистецтва» (1968). «Мистецтво і політика» (1972). «Мистецтво на Заході» (1973). «Інвентаризація *a priori*. Пошук першоджерела» (1981). «Естетика і філософія» (у 3 т.: 1967, 1976, 1981).

Філософія мистецтва М. Дюфренна. Мистецтво як «естетичний об'єкт». Сутність і ознаки естетичного об'єкта (гармонія, експресія, динаміка, оригінальність, драматизм). Типи та форми естетичних об'єктів (архітектура, скульптура, живопис, музика, поезія).

Концепція «естетичного досвіду» М. Дюфренна. Індивідуальна фактура естетичного досвіду. Досвід митця та досвід реципієнта: спільне і відмінне. Функції естетичного досвіду (пізнавальна, комунікативна, емоціональна, гедоністична). Досвід і критерій оцінки. Теорія «естетичного сприйняття» М. Дюфренна. Структура естетичного сприйняття. Три рівні естетичного сприйняття. 1. «Присутність» (відчуття наявності художнього об'єкта). 2. «Репрезентація» (репрезентація об'єкта в свідомості реципієнта). 3. «Рефлексія» (аналіз та інтерпретація значення об'єкта). Теорія уяви М. Дюфренна. Місце і роль уяви в художній творчості. І. Кант, Ж. П. Сартр та М. Дюфренн про природу уяви. Типологія уяви. «Емпірична» і «трансцендентальна» уява.

М. Дюфренн як дослідник сучасної культури. ХХ ст. як «культура смерті». Есхатологічні імплікації часу. «Кінець історії». «Смерть Бога». «Смерть суб'єкта». «Смерть автора». «Пост-історія» і «транс-естетика». «Анти-мистецтво». «Смерть мистецтва» та її фігуративний смисл. «Смерть у творі» (Образ смерті у живопису, кіно, літературі). «Смерть твору» (відмова від ідеалів краси та гармонії). «Смерть художніх інституцій» (делімітація меж музею, критики). «Демонізація смерті» та проблема її подолання.

Революція в мистецтві. «Переоцінка всіх цінностей». Критика «трьох стовпів» традиції (мімесис, катарсис, презентація). «Від твору до артефакту». Авангард і «політика новації». Альтернативні теми, сюжети, художні форми, засоби виразу.

Творчість М. Дюфренна в оцінках дослідників. Р. Джонс: «Нова французька естетика та філософія мистецтва» (1966). Л. Шевальє: «Феноменологічна естетика М. Дюфренна» (1990). Вплив М. Дюфренна на розвиток феноменологічної естетики.

Питання для самоперевірки

1. Як відбувається революція у мистецтві?
2. В чому полягають сутність і ознаки естетичного об'єкта (за М. Гарманом)?
3. Назвіть типи та форми естетичних об'єктів (за М. Гарманом).

ТЕМА 9. «МЕТАПОЕТИКА» Г. БАШЛЯРА

Інформаційна лекція. Відеоконференція на платформі Zoom: 2 години.

Інтелектуальна спадщина Гастона Башляра (1884–1962). Три напрямки його діяльності: епістемологія, поетика та психоаналіз. Основний зміст творів Г. Башляра. «Сюрраціоналізм» (1936). «Дух науки» (1938). «Мить поетична та мить метафізична» (1939). «Психоаналіз вогню»

(1938). «Філософія заперечення» (1940). «Поетика простору» (1957). «Лотреамон» (1940). «Вода та мрії» (1942). «Мрії про повітря» (1943). «Земля та мрії про спокій» (1948). «Земля та мрії про волю» (1962). «Поетика мрій» (1960). «Архетипологія уяви» Г. Башляра як «синтез науки та мистецтва».

Методологічна основа філософії мистецтва Г. Башляра. «Інтелектуальна інтуїція» Г. Лейбніца. Психоаналіз та контрпсихоаналіз. (Полеміка з Фрейдом щодо характеру сублимації та «десексуалізації лібідо»). Конвенціоналізм А. Пуанкаре та П. Дюгема.

Теорія уяви Г. Башляра. «Людина дня» («людина розуму») і «людина ночі» («людина мрії»). Мрія як «онірична реальність». Підсвідома природа уяви. Психічні та інтелектуальні складові процесу уяви. Типи уяви. Уява в науці та мистецтві. Концепція творчості Г. Башляра. Творчість як «матеріалізація уяви». Архетипальна структура творчості. Індивідуальна і колективна складові творчості. «Я» та «Інший»: пошук оригінальності. Особистість і проблема визнання. Теорія образу Г. Башляра. Образ як продукт уяви. «Сильний» і «слабий» образ. Поняття «retentissement». Образ та його «відгук в душі». «Закон поетичної експресії». Образ як «неділимий атом мистецтва».

«Поетична онтологія» Г. Башляра. Поет і його стихія. «Закон чотирьох елементів». «Вогонь» і його естетичні експлікації (Фенікс, Прометей, Емпедокл). «Вода» та її експлікації (Офелія, Харон). «Повітря» та його експлікації (Гермес). «Земля» та її експлікації (Атлант). Натурфілософські міфологеми мистецтва.

Мистецтвознавчі студії Г. Башляра. Творчість В. Гюго, Ш. Бодлера, С. Малларме, А. Рембо, П. Елюара у розвідках Г. Башляра. «Сюрраціоналізм» Г. Башляра та сюрреалізм. Г. Башляр і А. Бретон про поетичне письмо.

Г. Башляр очима дослідників. Ж. Іпполіт: «Г. Башляр, або романтизм інтелекту» (1957). П. Квілле: «Гастон Башляр» (1964). І. Войнар: «Естетика Г. Башляра» (1966). М. Кавс: «Сюрреалізм і поетична уява: Бретон і Башляр» (1966). М. Пір: «Поетична уява в творах Г. Башляра» (1966). М. Мансю: «Г. Башляр та його елементи» (1967).

Питання для самоперевірки

1. Як Г. Башляр диференціює «сильний» і «слабий» образ?
2. Який зміст Г. Башляр вкладає у поняття «retentissement»?
3. Як співвідносяться «сюрраціоналізм» Г. Башляра та сюрреалізм А. Бретонка?